

AFSKEIDING PRINSIPIEEL BENADER.

Die eeufesviering van die Gereformeerde Kerk gedurende Maart 1959 het die vraag weer met krag na vore gebring: Wanneer is 'n afskeiding gewettig? Daar was tog al baie afskeidings wat die lig van die Woord van God nie goed kan verdra op hierdie punt nie, al word dan ook met Skrif en Belydenis in die hand so 'n afskeiding voltrek en vanuit die afgeskeie hoogte die kerk waarvan afgeskei is, veroordeel.

Om die vraagstuk prinsipiëel te besien is van die allergrootste belang, juis omdat in die verlede al gesoek is om afskeidings op grond van allerhande bykomstige praktiese redes te regverdig.

In hierdie ondersoek sal ons moet begin by die Woord en die eerste vraag waar ons sal moet by stilstaan is: Wat verstaan die Bybel onder die woord kerk?

Die Hebreuse woorde wat in die O.T. vir vergadering gebruik word, is QAHAL bv. in Gen. 49:6; Num. 22:4; 16:33 en EDAH bv. in Lev. 8:3, 4, 5. As daar sprake is van 'n godsdienstige byeenkoms, dan word gesprek van die Qáhál Jahwe soos by die Sinaï Deutr. 5:22; 9:10 ens.; by die tempelinyding 1 Kon. 8:14 van die Qáhál van Israel, en ook die vergadering as Nehemia 8:3 die wet voorlees!¹⁾

In die Septuaginta word Qáhál veral met twee woorde vertaal nl. ecclesia en sinagoge, 'edah met sinagoge. Omdat ecclesia by ver die meeste gebruik word, bepaal ons verder die aandag alleen hierby. Ecclesia word in die Septuaginta ook vir volksvergadering gebruik. As dit 'n godsdienstige byeenkoms op die oog het, dan staan daar: ecclesia van God.

¹⁾ Vgl. verder T.S.A.: SS 12 R 1215/56; 1217/56; 1221/56; 1222/56.

¹⁾ J. D. W. KRITZINGER: *Qehal Jahwe, wat dit is en wie daaraan mag behoort*, Kampen 1957.

In die N.T. word ecclesia dikwels gebruik. Dit sien daar op hulle wat uit die inwoners van die wêreld uitgeroep is, byeen geroep is as burgers van die koninkryk van God, as die ecclesia van die Messias.

Jesus gebruik die woord ecclesia in Mat. 16:18 en in 18:17. F. J. Pop wys daarop dat in die eerste geval ecclesia universeel gesien word, maar in die tweede geval is dit die plaaslike gemeente.²⁾

In die Handelingte kom die woord ecclesia veel voor en in verskillende betekenisse.

Dit kom eerstens in die enkelvoud voor as die plaaslike Christelike gemeente van Jerusalem (8:1), van Antiochië (13:1), van Caesarea (18:22) en van Efese (20:17).

Tweedens kom dit voor vir die ecclesia in 'n groot geografiese gebied as die ecclesia van die hele Judea en Galilea en Samaria. (Hand. 9:31).

Dit is opvallend dat die Afrikaanse Bybel, soos die Statevertaling, hier in Hand. 9:31 met die meervoud vertaal en nie soos die beste en nuutste vertalings die enkelvoud besig nie. Blykbaar het die jonger teksvorm wat gekies is voorkeur gekry op kerkregterlike en dogmatiese gronde. Selfs Ridderbos noem hierdie vertaling in die meervoud „raadselachtig” en sê: „Men mag dan ook wel aannemen, dat de latere afschrywers van Hand. 9:31 „kerk” in „kerken” hebben veranderd, omdat hun dat beter in het oog lag”. En dan vervolg hy, „dat het Nieuwe Testement het enkelvoud kerk ook gebruikt als aanduiding van die georganiseerde kerk in wyder verband”. En „hieruit blykt dus dat wie byv. van de (Gereformeerde etc) kerk (en niet kerken) in Nederland spreekt, zich op een bybels spraakgebruik kan beroepen”. En verder: „Men kan inderdaad aantonen, dat „kerk” in de geschiedenis der openbaring voor alles het volk Gods in zyn gesamentlyke eenheid aanduidt en *pas* in tweede instantie de plaaslyke kerk”³⁾ (ons kursiveer).

Die plaaslike gemeente in Hand. 9:31 genoem, vorm saam die ecclesia en elke lokale gemeente verteenwoordig die algemene ecclesia⁴⁾.

Paulus gebruik die woord ecclesia in sowel die meervoud as ook in die enkelvoud. In tekste soos Rom. 16:4, 16; 2 Kor. 11:8, 28; 12:13 ens. word gespreek van al die gemeentes, terwyl in bv. 1 Kor. 1:1; 15:9; Gal. 1:13; Filip. 3:6; Kolos. 4:15 die enkelvoud gebruik word, in hierdie laaste geval 'n huisgemeente, wat, hoe klein so 'n gemeenskap ook al mag wees, tog 'n ecclesia genoem word en as 'n volkome verskyningsvorm van die een universele ecclesia gesien word.

²⁾ F. J. POP: *Bybelse Woorden en Hun Geheim I*, tweede Herziene druk, bl. 111.

³⁾ Gereformeerde Weekblad 24 Sept. 1954.

⁴⁾ P. A. VAN STEMPVOORT: *Eenheid en Schisma. Een Structureel Onderzoek van het deel, de gemeente van Korinthe volgens 1 Korinthiers, ten behoeve van het Geheel, de oecumenische Gemeente*, Nykerk 1950, bl. 28v. v. De lokale Gemeente is derhalve een deel van en leeft in gemeenschap met die oecumenische ekklesia. Een deel van het nieuwe volk leeft te Korinthe, maar het vormt een eenheid met al het nieuwe volk in de ganse wereld.

Die vraag moet ook beantwoord word: maar wat moet tog verstaan word onder die eenheid van die kerk? Is dit 'n uiterlike organisatoriese eenheid soos die kerk van Rome dit leer. Of moet die Una Sancta Ecclesia alleen as 'n innerlike geloofseenheid gesien word? Met ander woorde: wat leer Joh. 17?

Hierdie eenheid is nie maar 'n eenheid wat gegrond is op gemeenskaplike menings of gemeenskaplike belange of op 'n akkoord van kerkgemeenskap of op iets anders wat deur besprekings of besluite tot stand gekom het nie. Die eenheid is daar. Dit moet net bewaar word. Die apostel Paulus stel dit in die Efesiërbrief as volg: „Ek vermaan julle om—ernstig (te) strewe om die eenheid van die Gees te bewaar deur die band van die vrede”⁵⁾. Hierdie eenheid is die werk van die Heilige Gees en dit word deur die band van die vrede onderhou.

In sy hoogpriesterlike gebed bid Jesus dat sy dissipels een mag wees net „soos U, Vader, in My en Ek in U”. Die eenheid van die Vader en die Seun is dus die patroon vir die eenheid van die gelowiges, en hulle gemeenskap met die Vader en die Seun in die fundering van hierdie eenheid, „dat hulle ook in Ons een mag wees”. Hierdie woorde stel baie duidelik dat die grondslag van die gelowiges geleë is in hulle gemeenskap met die Vader en die Seun. Dit bestaan dus nie in iets uitwendigs nie. Wat die eenheid van die gelowiges uitmaak, is dat Christus hulle verenig.

Dit blyk dus dat hulle innerlik en nie op uitwendige, kunsmatige wyse nie, verenig is. Maar hierdie innerlike eenheid word op sigbare wyse gemanifesteer. Daar is skrifverklaarders wat daarop gewys het, dat hierdie eenheid niks te make het met 'n uiterlike organisasie. Ander gaan nie sover nie en is van mening dat dit wel gaan om eenheid in die waarheid, om eenheid van die geloof, maar die organisasie is tog ook belangrik.

Kromsigt⁶⁾ is van mening dat in die idee van die algemene kerk, soos dit ons in die Skrif gegee is, reeds as vanself opgesluit lê, dat die kerk hom ook uitwendig soveel moontlik as een moet openbaar, al word streng gesproke die eenheidsopenbaring deur die verskil in taal onmoontlik gemaak. Maar voeg hy hierby: voor 'n bepaalde land behoort die kerk dus as nasionale kerk, as die liggaam van Christus, na vore te kom.

Daar moet op gelet word dat Paulus in Ef. 4:15, 16 wys op die eenheid van die kerk as eenheid in verskeidenheid.

Daar is maar een kerk, omdat Christus die Hoof van die kerk maar een liggaam kan hê; maar met verskeidenheid, een liggaam baie lede. En hierdie eenheid van die kerk is objektief en nie subjektief gefundeer nie.⁷⁾ Die eenheid lê nie in die akkoord van kerkgemeenskap nie, ook nie in die eensgesindheid en broederlike liefde nie, maar in Christus

⁵⁾ Ef. 4:3.

⁶⁾ P. J. KROMSIGT: *Grondslag en Wezen der Kerk*, bl. 99.

⁷⁾ G. C. v. NIFTRIK: *Kleine Dogmatiek*, bl. 184.

wat uit die ganse menslike geslag vir Hom 'n gemeente byeenroep, (uitroep). Jesus Christus as die een Middelaar tussen God en die mense (1 Tim. 2:5) is die eenheid van die kerk. Vir die eenheid is dit nie noodsaaklik dat al die Christene dit eens is nie, maar wel dat hulle een is in Christus Jesus. Daar is nog twee ander beelde wat duidelik wys op die eenheid van die kerk in Christus, nl. die beeld van die eenheid wat ons vind in die gelykenis van die wingerdstok en die ranke (Joh. 15) en die beeld van die bruid van Christus (Joh. 3:29; 2 Kor. 11:1, 2; Openb. 21:9; 22:17).

Dat die eenheid van die kerk „alle verskeidenheid sou uitsluit en 'n uiterlike organisatoriese eenheid, 'n eensgesindheid, enersheid of 'n eenstemmigheid in alle sake vereis, word deur die getuienis van die N.T. weerspreek.” „Menslike eenheidsmakery sonder die eenheid van die Gees is ‚genootskap’, maar nie gemeenskap nie, organisasie maar nie ‚kerk’ nie”, soos tereg aangetoon is deur dr. S. P. J. J. van Rensburg.⁹⁾ „Die grense”, so meen hy, „van hierdie een heilige, algemene kerk word deur die Heilige Gees getrek. Daarom is alle menslike afgrensing en uitsluiting volgens een of ander menslike vorm of eienskap, in die een heilige kerk, maar ook alle menslike eenheidsmakery sonder die eenheid van die Gees, Ef. 4:3v. 'n aantasting van die heilige eenheid van die Christelike kerk.”

In hierdie verband leer Calvyn: Daarom word die kerk katoliek of algemeen genoem, omdat 'n mens nie twee of meer kerke kan versin nie sonder om Christus te deel, wat onmoontlik is.¹⁰⁾ Hy verwys ook na die woord van Cyprianus ¹¹⁾. „Daar is maar net een kerk, wat deur die groeikrag van die vrugbaarheid in baie lede verder uitgebrei word; soos die strale van die son baie is, maar sy lig slegs een, en die takke van een boom baie, maar net een stam wat op die wortel, wat almal vashou, gegrond is—so word ook die kerk met die lig van die Here oorstort, deur die hele wêreld uitgebrei en tog is dit maar een lig, wat orals uitgiet word.”

Kromsigt¹²⁾ vestig die aandag daarop, dat in stryd met die pluriformiteitsleer van dr. A. Kuyper daar 'n ryke verskeidenheid of pluriformiteit in die een liggaam van Christus dws. in die kerk van die Here is en dat die apostel daar juis nadruk op lê dat die een liggaamsdeel nie vir die ander liggaamsdeel kan sê: Ek het jou nie nodig nie. Daar word juis uitdruklik verklaar ¹³⁾ „Want net soos die liggaam een is en baie lede het, en al die lede van die een liggaam, al is hulle baie, een liggaam is, so ook Christus. Want ons is almal ook deur een Gees gedoop tot een liggaam”.

⁸⁾ Rom. 9:24; Efes. 4:1; 2 Tim. 1:9.

⁹⁾ Dr. S. P. J. J. v. RENSBURG: *Hagios in die N.T.se voorstelling*, bl. 438.

¹⁰⁾ en ¹¹⁾ *Institusie IV*, I, 2 en 6.

¹²⁾ P. J. KROMSIGT, *a.w.*, bl. 103.

¹³⁾ 1 Kor. 12:12, 13.

In vers 25 word juis die teenoorgestelde geleer van 'n uiteengaan van die een kerk in verskillende kerke, soos Kuyper dit wil. Daar mag immers „*geen verdeeldheid in die liggaam*” wees nie. Die verskeidenheid mag nimmer uitgroeï tot verdeeldheid, veel minder tot teenstellings nie. Inteendeel, daar moet *vasgehou word aan die Hoof*, aan Christus, „uit wie die hele liggaam deur die gewigte en verbindings ondersteuning ontvang en saamgebind word en so met goddelike groei grootword”. (Kol. 2:19, 20).

Dis prof. W. J. Aalders¹⁴⁾ wat gesê het, dat in baie oue en daaronder die oudste geloofsbelydenisse en ook in al die Westerse simbole die kerk eintlik nooit anders as 'n eenheid gesien is. As skepping van God is die kerk een. Ook as gemeenskap van gelowiges. Ook Calvyn kom keer op keer op vir die eenheid van die kerk¹⁵⁾. „Binnen de grenzen van de ene Kerk ziet Calvijn de gemeente van Christus van alle tijden. Hij getuigt dan ook voortdurend van zijn gemeenschap met de oude Kerk en de patres. Binnen de grenzen van de ene Kerk ziet hij de nationale kerken, de landskerken, de kantonale kerken, die hervormd zijn naar de pura doctrina. Waar hij gelooft, met de anderen, dezelfde Christus te hebben, zijn niet alleen de nationale en politieke grenzen, doch ook de confessioneele grenzen gerelativeerd. De gedachte van de rangorde in de notae ecclesiae en in de stukken der leer geeft Calvijn een groote ruimte de gemeenschap met andere kerken te belijden en te praktiseeren. De eenheid der Kerk, waarvan Calvijn uitgaat en die hij zocht, onderstelt en schiept ruimte”.

Ongetwyfeld het die vrye-kerk-idee, wat die eerste in Engeland in die 17de eeu onder Cromwell na vore gekom het in die stryd teen die Engelse volkskerk en deur die Fransman Vinet verder uitgedra is, die weg vir afskeidings voorberei. Onder kerk verstaan Vinet¹⁶⁾ 'n *vereniging van mense*, wat hulle *vrywillig saamvoeg* om God in die openbaar te dien— Ek sê dat dit 'n *vrye en vrywillige vereniging* is. Hierdie kerk moet aan die staat vra, *net soos elke ander vereniging van privaat karakter*, om haar eie belange te mag behartig.

Op hierdie wyse word die kerk 'n suiwer menslike vereniging wat rus op die *wil van die gelowiges* dws. van hulle wat hulle vrywillig by die kerk gevoeg het en nie op die wil van God nie. Die gevolg van hierdie standpunt is, dat iemand hom maklik van so'n kerk, net soos van enige vereniging, kan afskei en hom ook weer daarby kan voeg. In die grond van die saak kom dit neer op verwerping van die verbondsgedagte dat iemand kragtens die genadeverbond gebore word as lid van die kerk van die Here. Vergelyk die volgende woorde van die Doopsformulier: „Alhoewel ons kinders in sonde ontvang en gebore is en daarom aan allerhande ellende, ja aan die verdoemenis self onderworpe is, bely u

¹⁴⁾ *Kerk en Kerkm.* Bl. 32.

¹⁵⁾ Dr. W. NYENHUIS; *Calvinus Oecumenicus*, Den Haag 1959, bl. 283.

¹⁶⁾ Aangehaal deur KROMSICHT a.w., bl. 115.

ewewel dat hulle in Christus geheilig is en DAAROM AS LIDMATE VAN SY GEMEENTE behoort gedoop te wees?"

Hierdie vrye-kerk-idee gaan hand aan hand met 'n independentiese kerkbegrip en hierdie kerkbegrip werk afskeiding in die hand. Hierdie vrye-kerk-idee is deur Kromsigt ¹⁷⁾ genoem: 'n Remonstrantse dwaling wat stoel op 'n independentistiese wortel.

Die vrye-kerk-idee word dan ook nie by die Reformatore gevind nie. Hulle het *volkskerke* gevorm, maar dit is die Wederdopers, wat met loslating van die verbondsgedagte klein kringe gevorm het, wat deur die Doopgesinde later vereniginge (sociëteite) genoem is. Nog later en wel gedurende die 17de eeu, het in Engeland onder invloed van die Independentisme die vrye-kerk-idee na vore gekom, voorgestaan deur Kwakers en Metodiste en allerhande sektes.

Die term volkskerk is 'n baie omstrede term. Die volkskerkgedagte het dan ook meer as een wysiging met die verloop van tyd ondergaan. Volgens Dr. Hoedemaker is 'n kerk volkskerk kragtens die doopverbond. Bekend is sy gesegde: hy wat verbond sê, sê volkskerk. Volgens die teenswoordige betekenis word volkskerk al meer die vorm van kerk, wat met sy Bybelse boodskap hom rig tot die *hele* volk. So 'n kerk word dan genoem 'n Christusbelydende volkskerk¹⁸⁾. Hierdie betekenis van volkskerk wyk totaal af van die volkskerk wat Abr. Kuyper as 'n massakerk beskou en wat vrywel die hele volk omvat en daarom die pretensie het dat dit die nasionale kerk is.

Deur die loslating van die Reformatoriese onderskeiding van die kerk in ware en valse kerk is die separatistiese weg uit die kerk uit vergemaklik. Die begeerte om 'n suiwere kerk op te rig het die neiging al sterker na vore gebring om te onderskei tussen suiwere en onsuivere kerk. Calvin het reeds in sy bestryding van die Wederdopers gewaarsku teen die suiwere kerk. Hy skrywe¹⁹⁾ dat ons ons teveel aanmatig, as ons sommer dadelik die gemeenskap van die kerk verbreek, as almal se sede nie met ons beskouing of met die Christelike belydenis ooreenkom nie. Hy sê dat die eiesinnigheid en hoogmoed van die skeurmakers so ver gaan, dat hulle geen kerk erken nie, tensy hy *van die geringste vlekke suiwer is*.

Hierdie onreformatoriese gedagte van suiwere en onsuivere kerk, met verskillende grade van suiwerheid, is via die vrye-kerk-idee in die 17de eeu, in Nederland op bekwame wyse ingedra deur dr. A. Kuyper.

Dit is nogal opvallend dat hy die Afskeiding²⁰⁾ van 1834 veroordeel as separatisties en nie as 'n werk van God sien nie. Maar dan is dit mensewerk. En as van die Christelik Gereformeerde kant die Afskeiding geregverdig word, omdat die Hervormde Kerk van die tyd 'n valse kerk

¹⁷⁾ Ibid. bl. 90.

¹⁸⁾ *Encyclopedie van het Christendom*. Elsevier, Amsterdam Protestants Deel bl. 718.

¹⁹⁾ *Institusie IV*, I, 18 en 20.

²⁰⁾ Dr. W. J. DE WILDE: *Geschiedenis van Afscheiding en Doleantie*, bl. 270.

sou wees, dan verwerp dr. Kuyper hierdie beskuldiging en stel daarteenoor dat die Herv. Kerk toe 'n gedeformeerde kerk was. Maar van so 'n kerk mag 'n mens nie skei nie, dog alleen van 'n valse kerk volgens Woord en Belydenis.

Maar toe Kuyper self vyftig jaar later met sy volgelinge afskei of dan liever doleer, toe ag hy dit wel gewettig om van 'n kerk wat gedeformeerd sou wees af te skei, want intussen het sy leer van meer of minder suiwere kerke reeds ruim veld gewen, as ook sy vrye-kerk-idee en sy leer van die pluriformiteit van die kerk. *seel is later gekome*

Met hierdie pluriformiteitsleer het hy die kerkregtelike beginsels van die Kerkhervorming op hierdie gebied prysgegee en die Doperse rigting onderskrywe. Sy vrywilligheidsbeginsel het hom begin parte speel. Hy het 'n voorstander geword van sektariese, separatistiese idees. „Wat de Hervorming ongedaan liet,” so leer hy in 'n preek²¹⁾ met die bevestiging van dr. Van Ronkel in Amsterdam, „is ons ten plicht. De taak onzer eeuw is *de splitsing der kerken zoo zonder sparen* door te zetten, tot de geest van Christus en die alleen maatstaf zy van kerkforming”. In die plek van die historiese volkskerk van Nederland wil hy die vrye kerke hê. „De eenheid der kerk”, so vervolg hy, „heeft de eenheid des Geestes gebroken—alleen door de *veelheid* (kursief deur dr. K) der kerken keert de eenheid in Christus—De eene groote volkskerk heeft schuld. Splits haar in zooveel groepen of kringen al er werkelyk beginselen bepleit worden en elk, dien geestesdrang tot het ambt wydt (sic!)—van anderen rep ik niet—zal de kring myden, die hem afstoot en zyn Kerk vinden, passend by zyn aard.—Hef die eene massale Kerk op, laat dien gedrochtelyken kollossus, door eigen topzwaarte, kantelen, vergruizelen in zyn deelen. Geef elken dienaar zyn eigen kerspel naar zyn en der Gemeente geheel vrye, onbeperkte keuze. Open voor elk karakter, voor elken aanleg, voor elke geestesgaard een eigen wedloop. Bind niemand, gun elk zyn wil en—juist wyl ge de vryheid vertrouwen dorst, zal de Vryheid u ten schutsengel zyn”.

In hierdie wysgerige preek waarin vir hierdie beskouings nêrens na die Skrif verwys word nie, kom die Hegeliaanse invloed, dat elkeen na eie geestesgaard en geestesdrang hom kan ontwikkel, sterk na vore by Kuyper, sowel as die vryheidsgedagte van Vinet²²⁾.

Dat dit alles lynreg in stryd is met Calvin en die Reformatore is baie duidelik. Kuyper, die veel geroemde Calvinis, het hier die reformatoriese pad van Calvyn verlaat en sy lig by die Independentiste gaan opsteek.

Daar is geen sterker teenstander van afskeiding as juis Calvin nie. Hy skryf²³⁾: daar kan iets gebrekkigs insluip of in die bediening van die

²¹⁾ *Vryheid* 1873.

²²⁾ KROMSIGT, *a.w.*, bl. 100.

²³⁾ *Institusie* IV, I, 12.

leer of van die sakramente, maar dit mag ons nie van die gemeenskap van die kerk vervreem nie.

„Hy streeft ook naar eenheid met die kerken, teen wier kerkorde en liturgie hij ernstige beswarens koestert. Karakteristiek voor zijn geheele houding zijn de woorden, die hij eens aan Farel schreef: „Wat de Kerk betreft, laat ons, ik bezweer het u, beste broeder, met de vele lofprijzingen der Schrift rekening houden, die ons de eenheid der Kerk na aan het hart leggen. Laten wij overigens ook de getuigenissen in acht nemen, die ook daar nog een Kerk vaststellen, waar toch vele schatten der Kerk vernietigd zijn²⁴⁾).

Hy vestig die aandag op die verworping van die kerk in O.T.' se tyd en tog het die profete daar nie aan gedink of af te skei en nuwe kerke te vorm nie. Hy skrywe: „Hiervan hebben Christus zelf, zyne Apostelen en byna al de Profeten ons een voorbeeld gegeven. Ontzettend zyn de beschryvingen, waarmede Jesaja, Jeremia, Joël, Habakuk en anderen de gebreken van de Jeruzalemse Kerk beweesen. Onder het volk, de overheid en de priesters was alles tot dien trap bedorven, dat Jesaja niet aarzelt Jeruzalem op een lyn te plaatsen met Sodom en Gomorra (1:10) De godsdienst was deels in minachting, deels besmet; aangaande de zeden, daarin worden alom dieveryen, rooveryen, trouweloosheden, doodslagen en dergelyke wanbedryven opgenoemd. Een evenwel hebben de Profeten, geene nieuwe kerken opgerigt, of nieuwe altaren gebouwd, om daarop hunne besondere offeranden te offeren, maar dewyl zy, hoedanig de meesten ook waren, echter overwogen dat de Heere zyn Woord onder hen gegeven en Zyne rechten ingesteld had, waardoor Hy aldaar gediend word, zoo hebben zy in het midden van die vergadering der boosen reine handen tot Hem opgeheven. Inderdaad, zoo zy gemeend hadden dat zy daarvoor eenigzins verontreinigd werden, zy zouden veel liever honderd dooden hebben willen sterven, dan zich daartoe te laten brengen. Niets hield derhalve van scheuring terug, dan de begeerte om de eenigheid te bewaren”.

2
/ 2
/ 1
Aleen
zy hebben
de Brak-
altaren
verlypelo

Hy spaar die separatiste nie. Hy skrywe²⁵⁾ dat die afvalliges, wat die kerke probeer uiteen te skeur, verfoei moet word en dat duiwelse geeste altyd probeer het om die algemene kerk te verskeur. Hy sê dat hulle altyd dink dat hulle beter as ander is dws. dat hulle Fariseërs is. Hulle is eiesinnig en hoogmoedig. So het dan hulle wat bo ander die vermetelheid het om 'n skeuring van die kerk te bewerkstellig, en as vaandeldraers te wees, in die meeste gevalle geen ander dryfveer as om, met minachting van almal, te toon dat hulle beter as ander is. (ons vertaal)

Maar Calvyn wys nie alleen soos bo aangetoon op die verdorwenheid van Jerusalem waarvan die profete en apostels tog nie afgeskei het nie, maar hy neem ook die treffende voorbeeld van die gemeente te Korinthe, waar nie alleen die sensura mora verslap was nie, maar waar 'n valse leer verkondig is en dit nogal wat die hartaar van die evangelie raak nl.

²⁴⁾ W. NYENHUIS, a.w., bl. 279.

²⁵⁾ Institusie IV, I, 5, 9, 16, 20.

die opstanding uit die dode, en waar die sakrament van die nagmaal onheilig is, en tog spreek Paulus hierdie gemeente nog aan as gemeente van God, geheiligdes in Christus Jesus, die geroepe heiliges (1 Kor. 1:1, 2).

Hy skrywe hieroor as volg²⁶⁾: „Onder de Corinthiërs hadden niet alleen niet weinigen gedwaald, maar de besmetting had schier het geheele ligchaam der gemeente aangestoken; daar was niet alleen een soort van zonde, maar er waren er zeer vele; ook waren de dwalingen niet onbeduidend, maar sommigen van die waren gruwelike zonden; er was niet alleen eene verdorvenheid der zeden, maar ook der leer. Wat doet hier de heilige Apostel, dat is ,het werktuig van den hemelsen Geest, naar wiens getuigenis de Kerk staat of valt? Zoekt hy eene afzondering van hen? Werpt hy hen buiten het ryk van Christus? Treft hy hen met den uitersten bliksem der vervloeking? Hy doet niet alleen van dit alles niets, maar hy erkent en verklaart haar voor eene Kerk van Christus en eene vergadering van heiligen. *Indien de Kerk blyft onder de Corinthiërs*, waar heete twisten, scheuringen en afgunst zyn, waar krakeelen, gekyf en hebzucht omgaan, waar openlyk een schelmstuk wordt goedgekeurd, dat zelfs in het oog der heidenen verfoeyelyk zyn zou, waar de naam van Paulus, dien zy als een vader hadden behooren te eeren, baldadig bespot wordt, daar sommigen de opstanding der dooden belagchen, welk stuk ? weg te nemen gelyk staat met een vernietigen van het gansche Evangelie, waar de gaven Gods aan de eerezucht en niet aan de liefde worden dienstbaar gemaakt, waar zeer vele dinge onvoegzaam en onordelyk worden gedaan; en daarom blyft, omdat de bediening des Woords en der Sacramenten daar niet wordt verworpen: wie zou dan den titel van Kerk durven ontnemen aan zulke vergaderingen, aan wie zelfs het tiende gedeelte dezer gebreken niet kan worden ten laste gelegd? Die met eene zoo grootte gemelykheid tegen de Kerken van den tegenwoordigen tyd uitvaren, wat zouden zy, bid ik u den Galatiërs gedaan hebben, die byna waren afgevallen van het Evangelie, by wie nogtans dezelfde Apostel de Kerk aantrof?”

En dan gaan hy voort en sê: „Maar schoon de Kerk nalatig is in haar ambt, zoo behoort nogtans ieder byzonder lid daarom niet terstond zich van haar af te zonderen”.

Met instemming haal hy dan die woord van Augustinus²⁷⁾ aan dat i.p.v. skeuring en afbreuk van die kerk die godvrugtiges en vredsames hierdie raad moet aanneem: „dat zij met barmhartigheid zullen verbeteren wat zij kunnen; en wat zij niet kunnen verbeteren, geduldig zullen dragen en met liefde betreuen en beklagen, totdat God òf dat verbeterere of herstelle, òf in den oogst het onkruid uitroepe en het kaf uitwanne”.

Uit dit alles blyk dat reformatories gesproke afskeiding alleen dan gewettig is, wanneer die kerk, waaruit afgeskei word, werklik 'n valse kerk geword het.

²⁶⁾ *Institusie*, IV, I, 14, 15.

²⁷⁾ *Institusie*, IV, I, 18.

De Wilde²⁸⁾ stel dit so: „Alleen dan zou de Afscheiding (van 1834) schriftuurlyk en overeenkomstig de belydenis geweest zyn, indien werkelyk de Hervormde Kerk de valse kerk was geweest! Nu ging zy in tegen Schrift en Belydenis, die leeren dat men zich alleen mag, ja zelfs moet, afscheiden van degenen die van die Kerk niet zyn, *van de valsche kerk* en niet *van de Kerk!* Dat laatste noemt Calvyn selfs een groote zonde”.

Uit dit alles blyk dat Separatiste hulle nie, soos wel al geskied het en nog steeds geskied, op die Hervormers kan beroep om hulle afskeidings uit, al is dit dan ook, „gedeformeerde” kerke te regverdig nie. Calvyn wys nie alleen onomwonde separatisme uit sulke kerke af nie, maar spaar die separatiste nie. Die Hervormers het nie die liggaam van Christus verskeur nie, het nie afgeskei en nuwe kerke opgerig nie, maar is met die banvloek uit die kerk gesit.

Prof. A. D. Pont²⁹⁾ wys aan die hand van geskifte sowel van Luther as Calvyn dat hulle nie soos die Wededopers van die 16de eeu met die kerk wou breek nie, maar die kerk wou hervorm. In sy geskrif: „Van die Vryheid van ’n Christenmens” wat in 1520 verkyn het, dus „nadat hy reeds deur die pouslike banbul uit die gemeenskap van die Roomse kerk gewerp is”, „suggereer hy selfs nie dat hy hom van die kerk wil afskei nie”.

In een van sy „Tafelgesprekke” skryf Luther: „Maar ons het van Gods genade hierdie getuienis dat ons nie kettters of skeurmakers is wat skeuring en verdeling veroorsaak nie”.

„Ook Calvyn”, sê prof. Pont, „hoewel hy in Switserland sy werk doen in ’n tyd wanneer die breuk met Rome reeds ’n voldonge feit in Duitsland is, sien die hervormingsbeweging wat deur Luther begin is, ook nie anders as Luther self nie. As Calvyn in 1543 ’n versoekskrif aan keiser Karel V voorlê—dan beklemtoon hy: „Ons is nòg van die kerk geskei nòg van haar gemeenskap vervreem”.

In sy „Antwoord aan kardinaal Sadolet waar Calvyn ingaan op die beskuldiging dat die Hervorming ’n breuk met die kerk sou wees”, skryf hy: „Die bekering van die Geneefse burgers—noem u afval van die waarheid van God, hulle bevryding onder die juk van die Roomse priesters na ’n veel beter kerkvorm, noem u afskeiding van die kerk. Laat ons beide *beskuldigings* ontsenu”. En dan verder: „Dit, wat my *ten laste gelê* word as kerksplitsing, ook daarin het ek ’n goeie gewete—Ek het dit ook nie as ’n skeiding van die kerk beskou toe ek teen hierdie mense die stryd gevoer het nie”.

In hierdie lig is dit duidelik waarom dit in die Reformatoriese Belydenisskrifte³⁰⁾ onomwonde deur die Reformatore gestel word dat „*almal wat hulle van die ware kerk afskei* of daarby nie aansluit nie handel teen die ordinansie van God”. En waarom hulle leer dat die kentekens van die ware kerk is: „As die kerk die suiwere prediking van die evangeli

²⁸⁾ Ibid bl. 18.

²⁹⁾ Die Hervormer, Des. 1957.

³⁰⁾ Nederlandse Geloofsbelijdenis, Art. 28 en 29.

dit is het kenmerk

uitoefen, as dit die suiwere bediening van die sakramente gebruik soos Christus dit ingestel het, as die kerklike tug gebruik word om die sondes te straf; kort gesê, as almal hulle ooreenkomstig die suiwere Woord van God gedra, alles wat daarteen stry verwerp en Jesus Christus die enigste Hoof erken. Hieruit kan mens met sekerheid die ware kerk ken en niemand mag hom daarvan afskei nie". Volgens Calvyn is daar 'n sekere rangorde in die kenmerke van die kerk (nota ecclesiae) en alleen as nie een daarvan meer terug te vind is nie, kan ons dié kerk as vals beskou. Volgens hom is die eintlike nota ecclesiae die *Woord van God*. Selfs as die sakramente nagelaat sou word, mag ons die eenheid om dié rede alleen nog nie verbreek nie. Want die Woord is hoofsaak, die sakrament is maar net die veluti accessiones verbi. Die suiwere leer is die siel van die kerk. Vandaar sy verhouding tot die Lutherane, Anglikane en Zwingliane. „Met hen (die Lutherane) evenals met die kerk van Engeland en de zwinglianen weet Calvyn zich op dezelfde grondslag des geloofs te staan. Alle nog bestaande verschillen liggen binnen de grenzen van deze gegeven eenheid”³¹).

Die Hervormers leer dus dat alleen van die valse kerk afgeskei mag word. En so ruim was Calvyn in sy kerkbeskouing dat hy aan die kerk van Rome die titel van kerk nie durf te ontnem nie. Hieroor skryf hy³²): „Schoon wy dan den Pausgezinden den titel van kerk niet gaaf weg willen toestaan, zoo ontkennen wy echter daarom niet dat by hen Kerken zyn; maar wy twisten alleen over den waren en wettigen staat der Kerk”.

Met die oog op dit alles moet die vraag nou gestel word: Is die vorming van nuwe kerke „in 1834, in 1886 in Nederland en in 1859 in Suid-Afrika onnodige afsjilntering of was dit Reformatoriese handeling³³). Dit vraag geld ook vir 1866.

Hierop sou alleen dan van reformasie gesprek kan word as die kerke uit wie die afskeidings plaasgevind het, valse kerke was.³⁴). En wie sal dit vandag wil beweer?

Hoogstens kan beweer word, dat die Herv. Kerk van Nederland en van S.A. in die negentiende eeu ‚gedeformeerde’ kerke was na die woord van Kuyper of ‚kranke’ kerke na die woord van Hoedemaker en ‚n kranke moeder, het l.g. geleer, verlaat ‚n mens nie, maar wel ‚n valse moeder. ‚n Gedeformeerde of kranke kerk beteken ‚n kerk waar die tug slap geword het en hierdie derde merkteken van die ware kerk, volgens die Nederlandse Geloofsbelijdenis Art. 28, word deur Calvyn nie as ‚n merkteken aangewys nie, maar slegs as behorende by die ‚welwese’, die goeie orde of ‚gesondheid’ van die kerk. En al is die tug verslap word en dwaallering hier en daar oogluikend toegelaat, dan vra Calvyn, met

³¹) NYENHUIS, a.w., bl. 281.

³²) *Institusie*, IV, II, 12.

³³) *Die Kerkblad*, 8 April 1959.

³⁴) *Besinning oor Afskeiding. Die Hervormer*, Mei en Junie 1959.

In het muur of Ned. en S.A. of een lijn te stellen?

verwysing na die vervalde toestand van die Korinthise gemeente, wie sal aan so 'n kerk die titel van kerk wil onthou?

Die oorsake wat algemeen aangegee word vir elkeen van die twee afskeidings uit die Herv. Kerk in Nederland en vir elkeen van die twee afskeidings uit die Herv. Kerk in S.A., wys almal net op 'n slappe tug-handhawing. Maar dit is 'n rede tot hervorming binne die bestaande kerk en nie vir afskeiding nie.

Wat 1834 betref word vyf oorsake³⁵⁾ genoem:

1. Die treurige toestand van die Herv. Kerk in Nederland van dié tyd.
2. Die Reveil, die lewendwekkende asem van die Heilige Gees wat oor die dorre velde en lande gewaai het.
3. Die vroom geselskappe waar uit die geskrifte van die vadere die leer van die Dordse vaders weer na vore gekom het.
4. Die adres van ds. D. Molenaar te Den Haag „Aan myne Hervormde geloofsgenoten” (1827) wat die oë geopen het vir die ware toestand van die kerk.
5. Die rampe wat omstreeks 1830 die Nederlande getref het.

In verband met die tweede Afskeiding of Doleansie in 1886 stel Rullman³⁶⁾ die rede as volg: „Den 11den April 1883 werd eindelyk een conferentie belegd van afgevaardigden uit onderscheidene kerken, die op den grondslag van hartelyke instemming met de Drie Formulieren van Eenigheid als accoord van kerkgemeenskap, de afwerping van het juk der Synodale hiërarchie plichtmatig achtten voor ieder, die het koningschap van Jesus in zyn kerk wilde eeren”.

In Suid-Afrika word as oorsake van die Afskeiding in 1859 genoem:

1. Die verpligte gebruik van die Evangeliese Gesange waaronder daar onregsinnighede voorkom.
2. Om terug te keer tot die diens en tug van 1618 en 1619.

Besware teen die liturgie is egter volgens Calvyn geen rede tot skeuring van die liggaam van Christus nie. Alleen as die kerk vals geword het. Maar Postma het in 'n brief³⁷⁾ aan die Sinodale Kommissie van die Christelyk Afscheiden Gereformeerde Kerk in Nederland op 3 Desember 1859 in verband met die Hervormde Kerk geskryf: „Om haar nu echter in statu quo voor een valsche Kerk te verklaren, daartoe voelen wij ons nog niet geroepen.” Prof. J. P. Jooste³⁸⁾ tipeer die afskeiding van 1859 as 'n doelbewuste daad van protes teen 'n rigting wat heersend was in die kerklike lewe en wat sy hoogtepunt bereik het in die bewuste besluit van 10 Jan. 1859. Toe is dan weggebreek van die ou beginsel van 'n staatskerk, maar konsekwent teruggegryp na die beginsels ten opsigte van die erediens en die kerkregering.

³⁵⁾ Christelyke Encyclopaedie, Deel I bl. 59 v.

³⁶⁾ J. C. RULLMAN: Christelyke Encyclopaedie, Deel I, bl. 611.

³⁷⁾ B. J. ODENDAAL: Die Kerklike betrekkinge tussen Suid-Afrika en Nederland 1652-1952, Franeker 1957, bl. 143.

³⁸⁾ J. P. JOOSTE: Die Geskiedenis van die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika 1859-1959, bl. 61.

In hierdie verband merk Nyenhuis³⁹⁾ op dat liturgie en kerkorde, seremonies en tug, hoe belangrik hulle ook op hulself is, vir Calvyn slegs 'n sekondêre rol speel in sy ekumeniese bemoeienisse. Hy was van mening dat verskille in liturgie en kerkorde nie rede tot afskeiding mag wees nie, as daar eenheid in doctrina was.

Die tweede Afskeiding onder ds. Frans Lion Cachet in 1866 het as hoofsaake gehad:

1. Die naam van die kerk.
2. Die beskuldiging dat die Herv. predikante liberaal sou wees.

Hierdie valse beskuldiging vloei voort uit die afwykende beskouing van ds. Cachet wat die handhawing van die konfessie verwar met konfessionalisme en wat almal wat van sy leerheiligheid en konfessionalisme verskil as liberaal bestempel.⁴⁰⁾

Wat opval in al vier gevalle is dat in geeneen van die vier afskeidings die eintlike en enigste Bybels-Reformatoriese rede om af te skei nl. omdat die kerk waarvan afgeskei word, vals is, genoem word nie. En om die afskeidings met die mooi naam van reformasie of herstigting te sier, wettig die verskeurdheid van die liggaam van Christus nog nie. Ook die feit dat hier en daar verontregting, selfs verdrukking⁴¹⁾ en afwyking van die leer is, wettig „zoolang er nog leeraars zyn, die getrouw volharden in de prediking der vrye—genade—leer”, afskeiding ook nie.

Afskeiding wat verbreking van die heilige eenheid van die kerk beteken, lei tot 'n repeterende breuk. Veral Nederland het ons genoeg daarvan te sien gegee in die dosyn verskillende Gereformeerde kerke, wat almal op die naam Gereformeerde as naam vir die kerk gestel is. En Suid-Afrika gee ons kort-kort dieselfde repeterende breuk in die sekte-kerke van ons land te sien. Elke Gereformeerde Kerk wat afskei wil gereformeerder wees as die kerk van waaruit die afskeiding plaas gevind het. En elke sekte wat afskei wil suiwerder wees as die sekte wat deur die nuwe afskeiding verlaat word.

Dr. Wagenaar⁴²⁾ het in sy proefskrif gesê: „De afscheiding is noch bybels noch gereformeerd”. Na ons mening geld dit nie alleen van die Afskeiding van 1834 in Nederland nie; van elke afskeiding uit die kerk van die Here geld: Dis nie Bybels nie en ook nie gereformeerde nie.

J. G. M. DREYER.

³⁹⁾ NYENHUIS, *a.w.*, bl. 303.

⁴⁰⁾ *Die Hervormer* Maart en Nov. 1957.

⁴¹⁾ W. J. DE WILDE: *a.w.*, bl. 47, 48.

⁴²⁾ Aangehaal deur W. J. DE WILDE, *a.w.*, bl. 77.